

*300 години от рождението на Жан-Жак Русо (1712)
300 Years since the Birth of Jean-Jacques Rousseau (1712)*

ЖИВОТЪТ И ИНДИВИДУАЛНИЯТ ВЪЗПИТАТЕЛЕН ФУНКЦИОНАЛИЗЪМ НА ЖАН-ЖАК РУСО

Пламен Радев

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. В статията е проследен накратко житейският път на Жан-Жак Русо, неговите произведения, основните тези в книгата му „Емил, или за възпитанието“ и последствията от нея.

Keywords: Jean-Jacques Rousseau, life-time, marriage and wife, books and contributions of Rousseau

Жан-Жак Русо (1712–1778) е роден в Женева в семейството на часовникар като втори син. Девет дена след раждането майка му Сюзан Бернар Русо (1673–1712), дъщеря на пастор, умира и това е било първото му нещастие в живота. Предците му били френски хугеноти (протестанти-калвинисти). Лишен от нормално семейство, Русо изпитва несгоди още от малък. Когато бил на десет години, баща му Исаак Русо (1672–1747) се дуелирал с аристократ, заплашвал го процес и той избягал от Женева в съседния кантон Во през 1722 г., където се оженил отново. Малко хора знаят, че Исаак Русо е бил часовникар в Истанбул в двора на султана за периода 1705–1711 г. Отглеждането на Жан-Жак за една година поел неговият чичо Габриел, който бил пастор. От 1722 до 1724 г. Русо бил поверен на грижите на пастора в пенсия Lambertcier à Bossey в едно планинско селце на юг от Женева. Ж.-Ж. Русо бил пратен да учи при нотариус, а след това за гравьор. През 1728 г. решил да напусне Женева (по-точно да избяга от чирачеството) и свещеникът от съседното село му предложил да приеме католицизма, като му дал препоръчително писмо до аристократката Франсоа Луиз дьо Варенс (1699–1762) в Анеси. Тя била родом от кантона Во, но имала материална помощ от краля на Пиемонт, защото била приела католицизма. На 16 г. бил пратен в манастир в италианския град Торино от г-жа Варенс. Там престоял 4 месеца. През 1729 г. прекарал шест месеца в Анеси при хора на катедралното училище. От 1729 до 1730 г. бил при граф Гурон, който искал да се образова за по-висше звание и го наел за учител. Русо му се отплатил с неблагодарност и нахалство. В 1730 г. станал учител по музика в Шамбери. Върнал се в Анеси при своята г-жа Варенс и тя му станала „маман“, макар че била на 30 г. Тя го научила да води светски разговори и правилно да пише. Благодетелката му, г-жа Варенс, искала да го образова за

свещеник и го пратила в семинария, но и това не станало. Русо бил изпратен на обучение от органист и се заел с музика. Не се задържал и повече от две години се скитал из Швейцария. Скоро станал учител в Лозана и Нюшател. Опитал се да бъде и възпитател на един млад швейцарец, като живеел за сметка на г-жа Варенс. През 1731 г. се върнал в Шамбери, където участвал в административното обслужване на херцогството и заел официално място в дома на г-жа Варенс, но тя вече имала за любовник един млад швейцарец на име Клод Ане, който бил нещо като камериер-секретар. Това не смутило Русо и тримата си живели заедно до смъртта на Ане през 1734 г. Междувременно през лятото на 1734 г. г-жа Варенс наела къща в Les Charmettes, близо до Шамбери. Двамата заживели в любовна идилия до 1737 г. Тогава той заминава за медицински преглед в Монпелие, където се сближава с мадам de Larnage. Изживява с нея силна любовна връзка, макар че тя е двадесет години по-голяма от него и е майка на 10 деца. Като се върнал, той намерил благотелката си в Шамбери, която живеела с новата си любовна изгора – младия швейцарец Винценрид (Samuel Rodolphe Winzenried). Без да се притеснява, Русо го нарекъл свой брат, образували нов любовен триъгълник и пак се приютил при „маман“. Започнал да се занимава с математика и латински, да учи логиката на Пор-роял. Тогава се запознал с произведенията на Джон Лок, Лайбниц, Малебранш и Декарт. Написал първата си книга „Le Verger de Madame la baronne de Warens“ („Градината на г-жа Варенс“) през 1739 г. През 1740 г. станал домашен възпитател в дома на брата на просвещенеца Габриел де Боно Мабли (1709–1785) в Лион. Там обаче не зачитал нормите, пийвал си вино и отправял искрящи погледи към стопанката на дома. Естествено, бил освободен от задълженията си. През 1741 г. се отправил за Париж. През 1742 г. представил на Френската академия нова система за нотно записване чрез номериране. Тя била отхвърлена като безинтересна и неоригинална, но Русо бил поощрен да се занимава с творчество. Заемал разни секретарски места, съчинил комедия, станал приятел с Д'Алмбер, Дидро, Кондиляк, Холбах, Мабли. В периода 1743–1744 г. бил секретар на френския посланик граф de Montaigue във Венеция. Завърнал се в Париж през 1744 г. и през 1745 г. в хотел Saint-Quentin започнал любовна връзка с хотелската прислужница и шивачка от Орлеан Терез Левасьор (Thérèse Lavasseur 1721–1801). Тя била толкова зле интелектуално, че не можела да запомни имената на месеците, не разбирала цифрите и числата, не различавала монетите и едва разчитала циферблата на часовника. Като млада обаче, била миловидна, състрадателна, наивна и обичаша Русо. Когато се срещат, Левасьор се смилила над Русо (девет години по-голям от нея) и започнала да го прехранва. Особено нахална била майката на Левасьор, с която той имал големи неприятности. Независимо от това за периода от 1747 до 1755 г. Русо има от Левасьор пет деца (отгледани по приюти с неизвестна съдба) и официално се обвързал в брак с нея през 1768 г. Този брак бил типичен за Русо – „пред природата“, без

официален договор и без църковна благословия. Злите езици в Париж обаче хвърлили мълвата, че Русо не е баща на децата, но той игнорирал този слух. Левасьор придружавала Русо почти навсякъде. В Англия Д. Хюм я смятал за „шантава, свадлива и твърде приказлива“. След смъртта на Русо тя преживява няколко любовни авантюри и живее от правата на ръкописите му. Френската република ѝ отпуска през 1790 г. пенсия от 500 франка (плащана нередовно), тя се пропива и умира в бедност.

Още през 1749 г. Русо става известен със съчинение за деформациите в образованието. Пак през тази година написва няколко статии за музиката и политическата икономия в Енциклопедията. Става знаменитост с конкурса на Дижонската академия за отговор на въпроса: „Способствал ли е напредъкът на науките за изкуствата за подобряване на нравите?“. Последвало написването на книгата *“Discours sur les sciences et les arts”* от 1751 г., в която дава отрицателен отговор – не, те не подобряват нравите. Следващите му книги са:

- *Le Devin du village* (1752), opéra représenté à Fontainebleau devant le roi le 18 octobre 1752 . C’est un succès. Première représentation à l’Opéra le 1er mars 1753, c’est un désastre.

- *Narcisse ou l’amant de lui-même*, Comédie représentée par les comédiens ordinaires du roi, le 18 décembre 1752.

- *Discours sur la vertu* (1750)

- *Discours sur l’origine et les fondements de l’inégalité parmi les hommes* (1755)

- *Examen de deux principes avancés par M. Rameau* (rédigé vraisemblablement entre 1754 et 1756)

- *JJ Rousseau Citoyen de Genève, à Mr. d’Alembert sur les spectacles* (1758)

- *Jugement du Projet de paix perpétuelle de Monsieur l’Abbé de Saint-Pierre* (automne 1756)

- *Lettre sur la providence* (1756)

- *Lettres morales* (1757–1758)

- *Julie ou la Nouvelle Héloïse* (1761)

- *Du contrat social* (1762)

- *Émile et Sophie, ou les Solitaires*

- *Lettres écrites de la Montagne* (1764)

- *Traductions de Jean Jacques Rousseau*

- *Émile, ou De l’éducation* (1762)

- *Lettres sur la législation de la Corse* (1764)

- *Considérations sur le gouvernement de Pologne* (1770–1771)

- *Pygmalion* (1771)

- *Essai sur l’origine des langues* (posthume, 1781)

- *Projet de constitution pour la Corse* (posthume, probablement rédigé en 1765)

- *Dictionnaire de musique* (commencé en 1755 , il paraît à Paris en 1767)

- *Les Confessions* (1765–1770)

През 1754 г. се връща в Женева и възстановява гражданството си там. Тогава приключва работата си върху „Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes“ – „Дискурс върху причините за неравенството между хората“ от 1755 г. През 1757 г. Русо започва романтична, но неконсумирана връзка и епистоларен роман със Sophie d'Houdetot (1730–1813), която имала съпруг и е била любовница на академик Jean François de Saint-Lambert (1716–1803). Живял във вилата на г-жа д'Епине в гората Морморанси, но се скарал с благодетелката си поради новата връзка. Отишъл да живее в Мон-Люи, близо до Монморанси (Montmorency). Плод на тази връзка е книгата „Julie ou la Nouvelle Héloïse“ („Юлия или новата Елоиза“ – 1761). Книгите му „Du contrat social“ („Общественият договор“ – 1762) и „Émile, ou de l'éducation“ („Емил, или за възпитанието“ – 1762) дават достатъчно основание да бъдат забранени във Франция, а в Женева – да бъдат изгорени. Русо бил заклеймен от архиепископа на Париж от амвона и била издадена заповед за арестуването му. Книгите му обаче са публикувани в Холандия. За да не бъде арестуван, Русо заминава първо за Ивердюн, а след това в кантона Нюшател, градчето Môtiers. В това градче бил преследван от църковния съвет и пасторът. Оттам потърсил убежище в Англия през 1766 г., където е бил приет от философа Дейвид Хюм (1711–1776) и изпратен в градчето Wootton в Derbyshire. Изпаднал в самота, Русо развива параноя и претърпява голям спад в психичното си здраве. Мислил си даже, че Хюм готви заговор срещу него с парижките и женевските му врагове. Той се скарва с Хюм и отказва опуснатата му пенсия от крал Джордж III (1738–1820). Въпреки че му е било забранено да стъпва във Франция до 1770 г., Русо се връща под фалшивото име Renou (Рино) през 1767 г. под защитата на принц de Conti. Три години скитал из Франция. Тогава се оженил незаконно за Терез Левасьор през 1768 г., защото браковете между католици и калвинисти били забранени. През 1770 г. на Русо било позволено да се върне в Париж със забрана да публикува книгите си. Започнал да се издържа от музика. Живял в замъка Трие, след това в Лион, Гренобъл, Шамбери и в Ерменовил (на 28 мили североизточно от Париж), където умрял от инсулт при сутрешната си разходка на 3 юни 1778 г. Първоначално е погребан в Ерменовил, но шестнадесет години след смъртта му тленните останки са пренесени в Пантеона до гроба на Волтер.

Книгата „Емил, или за възпитанието“ е написана през 1757 г. в Монморанси. През 1760 г. Русо я прочел на жената на Дьо Люксембург (негов почитател и покровител). Напечатал я в 1762 г., без да очаква опасните последици. В книгата си Русо спазил следните основни принципи:

- съблюдаване законите на естественото развитие;
- възпитание на човека само по себе си;
- Емил е символ на човека в неговото естествено състояние;

– наставникът на Емил е символ на естественото възпитание на детето от природата;

– Емил не е дивак, а задължен да живее в бъдещето си в град;

– нека Емил да гледа на света със собствените си очи, да чувства със собственото си сърце и освен от разума си, да не се ръководи от никакви други земни власти.

Следствия от „Емил, или за възпитанието“:

– Създават се произведения на тема анти-Емил, християнски Емил, нов Емил, социален Емил. Пример за това е италианецът Hyacinth Sigismond Gerdil (1718–1802) от Торино, който бил помолен да прегледа книгата на Русо и да оцени неговите възгледи за възпитанието, за да разбере дали в нея има писания, които противоречат на морала и религията. Той приел, но толкова бил ужасен, че е издал книга, все пак, в учтив полемичен тон „Анти-Емил или опровержение на възгледите на Русо за възпитанието“ през 1763 г.

– Книгата „Анти-Емил“ издал Jean Henri Samuel Formey (1711–1797) в Берлин, както и още една книга през 1764 г. от същия автор „Емил християнин, посветен на обществото“.

– Gaspard Guillard de Beaureieu (Гаспар де Бурийо 1728–1795) издал книга „Ученикът на природата“ с осем издания от 1773 до 1794 г. Книгата е литературна карикатура на Емил, в която той е държан в клетка до 15-годишна възраст и след това го откарват на пуст остров.

– Сега и тримата посочени автори са отдавна забравени драскачи.

– В Париж започнали да се носят рокли „а ла Жан-Жак“ в стила на София (съпругата на Емил) – да се снемат лесно и бързо, част по част.

– От последователи на Русо през революцията от 1879 г. се правят проекти, които произлизат направо от „Емил, или за възпитанието“ като този на драматурга и поета Мари Жозеф Шенъе (1764–1811), който искал цялата нация да възпитава децата си в духа на Русо.

– Като любимец на редица френски дами в Париж, Русо влияел и върху тях. Мадам Дьо Стал (Anne Louise Germaine de Staël – 1766–1817) твърдяла, че Русо не е изнамерил нещо особено, но възпламенил духовете. По-късно мадам дьо Женли пише книгата „Адели и Тюдор“ по модела на София и Емил.

– Гьоте определя книгата „Емил, или за възпитанието“ като „евангелие на основните учители“, Базедов кръщава дъщеря си Емилиа, а Хердер се провиква: „Ела Русо, бъди мой водач“ и нарича книгата „Емил, или за възпитанието“ „божествено творение“.

– Създават се филантропините като вид училища сред природата и филантропизмът като израз на практическото приложение на русоизма в обучението и възпитанието.

ЛИТЕРАТУРА

Cranston, M. (1983). *Jean-Jacques: The Early Life and Work of Jean-Jacques Rousseau, 1712–1754*. New York: W. W. Norton,
Jean-Jacques Rousseau Biography – life, children, death, wife, mother, old, information, born, house, time <http://www.notablebiographies.com/Ro-Sc/Rousseau-Jean-Jacques.html#ixzz1qrrTibUZ>
http://fr.wikipedia.org/wiki/Jean-Jacques_Rousseau

LIFE AND INDIVIDUAL EDUCATIONAL FUNCTIONALISM OF JEAN-JACQUES ROUSSEAU

Abstract. In this paper are shown basic facts and events from the life of Jean-Jacques Rousseau. Briefly are mentioned his contributions and books.

Prof. Dr. Sc. Plamen Radev

✉ Plovdiv University Paisiy Hilendarski
24, Tsar Assen, Str.
4000, Plovdiv, Bulgaria
tel. + 359 32 261814
e-mail: eduman@abv.bg